

**In gesprek
met de Aa**

*over schoonheid
van parknatuur*

Voor Tolle en Meisje

KLAAS KOOPS

In gesprek met de Aa

*over schoonheid
van parknatuur*

blinuet

*In dit land van Bartje, onderhand van bordje,
boekje en blokjescode...*

Met dank aan Jan Evert Musch

Ontwerp binnenwerk en omslag: 247design
Foto auteur: Majella Elgersma
Illustraties en omslagbeeld: Klaas Koops
Redactie: Baukje Bloemert

© 2025 Uitgeverij Blinuet | Klaas Koops

www.palmslag.nl
info@palmslag.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit boek mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, internet, fotokopie, microfilm of op welke andere (digitale) wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan, ook niet voor het trainen van kunstmatige intelligentie (AI) en/of soortgelijke technologieën.

All rights reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technology. No part of this book may be reproduced in any form by print, internet, photoprint, microfilm or any other (digital) means without written permission from the publisher.

ISBN: 9789493465084
NUR: 410, 306, 300

Inhoudsopgave

Proloog	Verweven	9
	<i>Verborgen</i>	
1. De bron	Regenwater	19
	<i>Aa in beeld</i>	
2. Aomerdiep	Geschapen paradijs	25
	<i>Hof van heden</i>	
3. Deurzerdiep	Parkbeleving	31
	<i>Queeste</i>	
4. Loonerdiep	Oeroude pleisterplaats	37
	<i>Bloedstroom</i>	
5. Taorlerdiep	Unieke verscheidenheid	43
	<i>Wilde paosbloemen</i>	
6. Olmeulerdiep	Nieuwe molen	49
	<i>Woord en beeld</i>	
7. Schebörgerdiep	Trekpleister	55
	<i>Zommerdiep</i>	
8. Westerdiep	Strijdige omgeving	61
	<i>De tijd vindt de wereld uit</i>	
9. Drentse Oa	Grensgevalletje	67
	<i>Trouw</i>	
10. Monding	Zwart gat	73
	<i>Vervolgen ziel</i>	
Epiloog	Nieuwe opgaven	79
	<i>Actuele stilte</i>	

En zo zat ik met al mijn waarnemingen.
Uit mijn jeugd, uit de tijd dat ik in Schipborg kwam
wonen. De schoonheid van de Aa met al zijn diepen is in
de loop der jaren zo veranderd. Zou ik op het hoe en
waarom een antwoord kunnen krijgen als ik met
hem in gesprek ga? Met Aa, reisgenoot door
zijn prachtige stroomgebied.

Verweven

Beste Aa,

Ik dacht: ik stop deze brief in een fles. Mijn excuses, iets beters kon ik niet verzinnen. Toch hoop ik op een positieve reactie. Vanzelfsprekend haal ik mijn flessenpost straks weer weg. Niet voor niets ligt zij aan een touwtje.

Waarom deze boodschap in een fles? Deze message in a bottle.

Nou, wij hebben iets met elkaar. Noem het lotsverbondenheid. Zelfs in de perioden dat ik in Groningen verkeerde was je nooit uit mijn gedachten. Als student en inwoner fietste ik bijna dagelijks over Hoge en Lage der A. En vele jaren later volgde ik mijn schildersopleiding aan het Akerkhof, tegenover de Der Aa-kerk.

Komt die ingebakken band doordat al mijn voorouderlijke naamgevers uit jouw gebied stammen? Uit Rolde om precies te zijn. In je stroomdallandschap zal ik te zijner tijd ook mijn laatste rustplaats krijgen.

Ons 'zijn' is dus innig met elkaar verweven. Om met de dichter Egbert Hovenkamp II te spreken: het vermoeden bestaat dat ik opwelde uit jouw landschap.

Ik ben dan wel geboren en getogen in Assen-Oost, maar ook daar stromen de nodige loopjes die jou van water voorzien. En als kind speelde ik aan het Anreepdiep en Deurzerdiep. Het gebied dat 'de mooiste achtertuin van de hoofdstad' heet te zijn. Assen aan de Aa, zeg maar.

Ondertussen woon ik alweer veertig jaar in de buurt van het

Schipborgsche Diep. En, beste Aa, nog altijd vind ik het geweldig dat je Nationaal Park, Natura 2000-gebied en onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur bent geworden. Ook al noemt Loesje het laatste ‘het Pieterpad voor dieren.’

Nu we hebben kennisgemaakt kan ik je wel vertellen dat ik heb besloten deel te nemen aan een project van het Drents Schildersgenootschap. Vanaf het voorjaar van 2023 richt dit zich twee jaar lang op het in beeld brengen van je actuele schoonheid: ‘realistisch, abstract, impressionistisch of poëtisch.’ En dat tijdens alle seizoenen.

Nooit mocht ik zo vrij overal langs je oevers lopen en kreeg ik de mogelijkheid, om zo ver in je bestaan door te dringen en stil te staan bij de onderscheidende schoonheid van elk van je diepen. Een unieke gelegenheid om me te verdiepen in je ingewikkelde bestaan en esthetiek.

Omdat ik geen liefhebber van buiten schilderen ben, kies ik voor dit project voor het maken van schetsen naar aanleiding van proza en poëzie. De schetsen ga ik op de computer bewerken. Ja, beeldende creativiteit laat zich niet beteugelen. Je bent kunstenaar of niet!

Aa, laat ik duidelijk zijn: je schoonheid vind ik iets anders dan je kunstzinnige schoonheid. Beeldend kunstenaars willen namelijk altijd iets toevoegen. Door gevoelsmatige of technische ingrepen hebben ze als doel het oog van de kijker extra te ontroeren. Niet voor niets kennen kunstwerken hun eigen schoonheid.

Boze tongen beweren zelfs, dat nogal wat van deze kunstenaars

je werkelijke schoonheid niet kunnen weergeven en daarom kiezen voor dergelijke kunstgrepen en effecten.

Wat er ook van zij, ik wil proberen dergelijke ver- en bewerkingen zoveel mogelijk uit de weg te gaan. Ze leiden mij te veel af van je ware wezen en dus van je ware schoonheid. En precies naar die esthetiek wil ik op zoek. Om Denker des Vaderlands Marjan Slob aan te halen: 'Kunst is geen verbeeldingsverzetje maar verbeeldingsverzet.'

Alsof een Groningse bliksemschicht zich in het Drentse zand ontlaadt, zo oog je op de landkaart. Hoe anders ben je werkelijk! Lieflijk Drents bron- en regenwater kabbelend op weg naar het lage land aan het wad.

Wij moeten maar eens praten, vind ik. Daarom mijn vraag: 'Beste Aa, zou je met mij in gesprek willen gaan? Ik bedoel, over hoe jij zelf je schoonheid, je wezen, beleeft. Graag wil ik tijdens mijn zoektocht ervaren en optekenen wat jouw aard en je beleving daarvan is.'

Ik maak wel een kanttekening vooraf. Ik hoop dat je dat niet erg vindt. De kwestie is dat elke nieuwe generatie opgroeit met de realiteit van dat moment. En dat betekent dat zij die voor het eerst ergens komen slechts de schoonheid zien van wat zich aan hen voor doet in de natuur. In de regel focussen ze zich daardoor op wat ze 'het mooiste plekje of stekje' noemen. Daar is op zich niet veel mis mee, vind ik. Immers, herstelde en nieuwe natuur creëren nieuwe schoonheid. En waarom zou je die niet accepteren, waarderen en verbeelden? Bovendien, nep of echt, als je geen verschil ziet of beleeft bestaat het niet... :-) zou ik denken. Los daarvan, kennis

van context en verandering kan een open blik die kan leiden tot verwondering over die nieuwe schoonheid in de weg zitten. Kun je me nog volgen, Aa?

En toch, en toch en toch... hier speelt iets heel belangrijks. Geaccepteerde normen aangaande de toestand en schoonheid van het natuurlijk milieu schuiven namelijk per generatie onbewust en dus sluipenderwijs op. Dit fenomeen heeft zelfs een naam: het shifting baseline-syndroom. Wel eens van gehoord?

Die afglijdgewenning ervaar je overigens alleen als je beschikt over het benodigde vergelijkingsmateriaal: historisch, biologisch, esthetisch of anderszins. Volgens mij draait het hier in grote lijnen om het verschil tussen kijken en zien. Zien is immers kijken met kennis. Voor nieuwe generaties en incidentele bezoekers blijft er nogal wat van de werkelijke toestand en schoonheid van natuur, of wat daarvoor doorgaat, verborgen.

Ik weet niet wat jij ervan vindt, maar zeg nu zelf Aa: wat zien zij eigenlijk? Iets oorspronkelijks of iets nieuws? Grotere of andere biodiversiteit? Gevolgen van droogte en verzuring of van herstel? Cultuurland of natuur?

Daarbij komt dat natuurgebieden al eeuwen en eeuwen ontwerp-, gebruiks- en ontwikkelingsnatuur zijn. Vaak bestaan of floreren ze dankzij cruciale kunstmatige ingrepen, vooral rond waterbeheer. Je weet er alles van, lijkt me zo. En ook dan is weer de vraag: wat ziet de kijker? Een natuurlijk water of een vorm van waterdressuur?

Om in dit kader de dichter Jacques Bloem te parafraseren: wat is natuurlijke schoonheid nog in dit land? Zeker als je weet dat nog slechts een schamele drie procent van het oorspronkelijk groen

over is en de staat van de natuur achteruit holt. Op dit moment is nog maar amper vijftien procent over van alle inheemse planten- en diersoorten die we in 1900 in ons landje hadden.

Beste Aa, dit soort vragen en ingrepen spelen ook rond jou en je dal. En dat heeft dus invloed op hoe er naar je wordt gekeken, hoe je schoonheid anno nu wordt beleefd. In elk geval door mij. En de enige ben ik niet.

Al in 1939 schreef Theodorus Weevers: ‘De hand van de mens ligt zwaar op de natuur van (...) Drenthe. Hij heeft het landschap geplooid, gekneed, gevormd naar zijn wil. Men kan dit bejubelen als de zegepraal van techniek en arbeidskracht, men kan het onvermijdelijk achten als het gevolg der economische ontwikkeling, maar men kan het ook betreuren als de ondergang van een oude cultuur en het verdwijnen van een geheel eigen landschap met zijn typische, bij bodem en klimaat passende flora en fauna.’

Of jij dit net zo beleeft, vraag ik mij af. Hoe dan ook, voor mij hebben en houden heden en verleden hun betekenis. Vooral omdat ik ze gelijktijdig voel en beleef. Dat is de reden dat ik tijdens onze gesprekken de verwondering over je schoonheid in historisch en esthetisch perspectief wil plaatsen. Het is dat je het weet.

Dus Aa, reken daarom maar niet op een ode van mijn kant. Die dik aangezette lofzangen en kijkplaatjes zijn er al genoeg van je gemaakt. Volgens mij zeggen die meer over de illusies van mens en kunstenaar dan over jou. Ze gaan eerder over wensbeelden dan over realiteit. Ik kan het niet helpen, ik ben nu een keer meer geïnteresseerd in je werkelijke toestand dan in illusie.

Maar hoe achterhaal ik je onvervalste schoonheid? Zoals gezegd,

ik ga proberen de schoonheidsbeleving en ervaring te combineren en hoop daardoor te begrijpen waardoor je je aan mij voordoet zoals je je aan mij voordoet. Begrijp je Aa? Ik wil dat vangen in gespreksimpressies en gedichten. Kunstgrepen en andere vormen van vervreemding ga ik daarbij zoveel mogelijk uit de weg.

Dat laatste geldt niet voor mijn bewerkte schetsen. Daarin kies ik juist voor een perspectief ontsproten aan je meerduidigheid, laten we zeggen, je esthetische dubbelzinnigheid. Door deze techniek hoop ik je schoonheid naar een hoger abstractieniveau te tillen om zo nog meer grip te krijgen op het eigen, ingewikkelde karakter ervan. Ik maak van elk van je diepen op die manier een drieluik.

Verborgen

Jij bent er –
onontkoombaar
Al weet ik nooit
wanneer jij je tooit
En hoe

Maar zonder
enige schroom toon je
de schoonheid van je natuur

Jij ontwaakt –
onafwendbaar
Al weet ik nooit
hoe jij je plooit
of wanneer

Mijn muze

1. De bron

REGENWATER

‘Nou, daar ben ik dan. Bij je begin. En ik ben behoorlijk nieuwsgierig moet ik bekennen. Hier was ik nog nooit!’

Nevelachtige sneeuwvlokken dwarrelen naar beneden, na vele weken regen gromt de hemel zachtjes. Boven mijn hoofd trekt het betoverende geluid van zingende wilde zwanen over. Ik sta in de Holmers, ergens tussen Grol en Haolen. De waterscheiding ligt even verderop, zuidelijker op het Drents Plateau.

Het koude water van Aa murmelt onder een veenpakket. Vrijwel meteen dringen zich vragen op zoals: komen er in dit drassige onland vaker mensen? Is deze bron eeuwig?

‘Op dizze plek dwingt eerdlaogen een schat naor boven,’ zegt Aa. ‘Kostbare regen die millennia leden op de Hondsrug in de grond zakt is, geleuf ik. Ze nuumt het een wel, de lui die hier woont, ok al zie’k dan zowat nooit ien.’

Nu is hij duidelijk te verstaan.

Meteen vraag ik naar zijn opdroogrisico. ‘Veurlopig zit dat wal goed, heur,’ grinnikt hij. ‘Opwarming is eerder een probleem, maor gelukkig valt der ok meer regen.’

Aa zegt niets over mijn flessenpost. Heeft hij de inhoud inmiddels tot zich genomen? Dat moet haast wel, ook al heb ik geen enkele voorstelling bij zijn unieke belevingsbubbel. Ik denk dat Aa en zijn diepen niet één bron kennen, nee, hij heeft er vele.

Op meerdere plekken in het stroomdal ontspringen ze. Vierendertig, zo las ik. Maar hij zal zelf het exacte aantal weten.

Alsof hij mijn gedachten heeft gelezen, zegt hij ineens: 'Ik bin een weier van wellen en diepen die met mekaor een breder wordende stroom wordt. Dè Aa bestiet niet, pas under Grunnen nuumt zie al mien water zo. Ik bin een stromendal.'

Zo is het maar net, als geboren zand-Drent ken ik alleen diepen. Elk dorp heeft zijn eigen diep. En nu je het er toch over hebt: Aa is Oergermaans, niks Gronings.

Het is begin januari en de natste periode sinds het begin van de metingen. Alles rond zijn bron is nat, koud en kaal. En al is het vandaag koud, er is water alom. Voor ik er wat van kan vinden, zegt hij: 'Een aold geluud is weerum. Veural in de nacht.'

'Het gehuil van de wolf, bedoel je. Ja, ik had al gehoord dat ie hiernaartoe gelopen is. Heel wat beter dan loslopende honden, moet je maar denken.' Recent zouden in deze contreien ook oehoe en raaf zijn gezien.

'Maar even iets anders, kunstmakers ervaren jou vooral in overdrachtelijke zin. Een uitverkoren oorsprong waaruit te putten en te herbronnen valt en die hen uitdaagt tot nieuwe creatieve kracht.'

Wat verrast klinkt het: 'Zo he'k nog nooit tegen mezölf ankeken.'

'Nou, voor hen blijkt je een bron van inspiratie te zijn. En ik moet zeggen, ook ik heb behoorlijk zin in onze gesprekken.'

'Zin an,' corrigeert Aa. 'Teminsen, dat heur ik hier.'

Ik leg hem nogmaals mijn uitdaging uit. Dat ik ga dwalen door zijn wilde westen, door het dal der orchideeën. En dat ik daarbij

op zoek ga naar de wezenlijke schoonheid van elk van zijn diepen vanuit meer perspectieven. Wat ik niet zeg is, dat ik zijn oostelijke diepen rechts laat liggen, het gebied dat nog wel wat natuuronderhoud en -herstel kan gebruiken.

‘Poeh, slim ingewikkeld heur,’ lacht hij dunnetjes.

‘Ik vrees dat je gelijk hebt, mislukken is ingebakken.’

Niettemin wenst hij me succes. ‘Ien ding moej weten veurdaj wieder trekt,’ voegt hij me snel toe. ‘Underweg zuj veul van mij niet zien. Verweg ’t mieste leven speult zuk under water of. Denk maor an platwürms, waterkevers en libellenlarven of an al die vissoorten.’

‘Ik knoop je voorbehoud in mijn oren,’ antwoord ik, terwijl me een onbestemd gevoel overvalt. Speelt er soms iets onder zijn oppervlak?

Bij mijn vertrek stel ik vast dat deze ‘bedrieglijke’ bron een voorbeeld van natuurlijke schoonheid is. Bepaald niet slecht voor een zoektocht. Ook al toont oehoe noch kip zich in deze meer dan druilerige wereld. En siert een enkele vuilbruine schuimkop het hier reeds te voedselrijke water.

Aa in beeld

Het wordt tekenen
en schrijven
Lust en last die ik draag

Vooralsnog terugkerend
in tijdelijk verwoorde zinnen,
als eerste afgezonken werkelijkheid

Het blijft zoeken, tasten
en dwalen
bij dit ontwaken van verbeelding

In elke zin loert leegte,
in ieder beeld betrekkelijkheid

En de uitverkoren bron
die weet hoe dit alles begon
en wat er nog gaat komen